

»Tað er eyðvitað, at vit av eyðsýndum orsökum mugu læra eitt annað mál, um vit ikki skulu avbyrgja okkum«

Rógvi Thomsen
í Norðurlandahúsinum í jan. 1989

skaparligt svar, ið sigur, at tað er gott í sær sjálvum at vera føroyingur. Ella tað ber til at siga: vit bugva nú einaferð her, vit eru føroyingar, og skulu vit hava hug at verða bugvandi her, eisini í framtíðini, so er neyðugt, at vit hava eina felags mentan — sjálvandi kunnu ikki øll taka undir við henni — men eitt ella annað slag av felags identiteti, og fyri min part kann tað eins væl verða ein staðfesting av, hvussu ymisk vit eru, heldur enn hvussu eins vit eru.

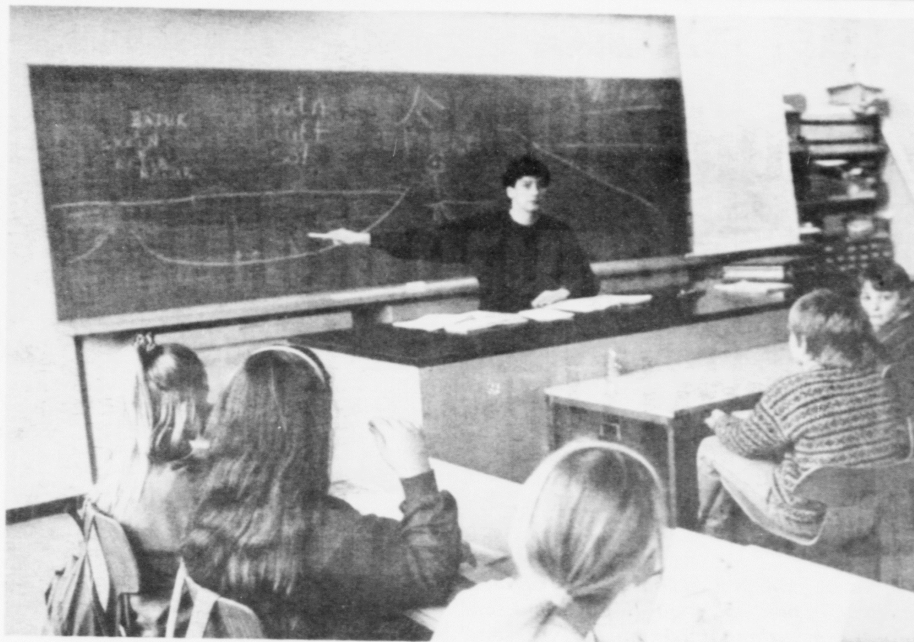
Undirvísingartilfarið

Í hesi støðuni er tað, at undirvísingartilfarið gerst alneyðugt, tí tað sum hendir er, at um tú lærir og lesur nakað við læribókum úr einum øðrum landi, so fert tú at siggja titt egna samfelag við eygunum hjá hesum samfelagi. Onkur hevur skotið upp at loysa tørvin við at tyða bókur úr øðrum máli, men so einfalt er tað ikki. Taka vit sum dømi eina danska bók um t.d. Brasilia, og her er tað líkamikið um tað er ein dansk bók, men tað er bara tað mest vanligu hjá okkum, so skrivur danski hövundurin um Brasilia, við Danmark í baksyni, onki ilt at siga um tað, hvat skal hann annars, hann er jú dani. Tey vandamál, ið taka seg upp í Brasilia, samanber hann við dansk viðurskipti. Tað vil aftur siga, at tyða við hesa bók, so hava vit enn eina danska bók á føroyskum, og soleiðis er tað so mangt.

So vit mugu ta tungu leið, um næmingarnir ikki skulu gerast orkymlaðir av bókum, teir als ikki kenna seg aftur í, av bókum, ið ikki taka støði í teirra egna samfelagi, at skriva bókur, ið læra teir at taka støðu til seg sjálvu og umheimin, við støði í okkara egna, hetta verður eitt tungt tak, men er neyðugt, skulu vit yvirleva sum tjóð og við medvitinum um at vera føroyingar. So kunnu vit altíð kjakast um virðið av tí at vera føroyingur.

Óviðkomandi kjak

Í hesum sambandi tykist mær kjakið um, nær vit skulu læra danskt ella hvussu nógv, heldur enn ikki óviðkomandi, tá ið veruleikin er, at danska áriníð her er, ikki bert verður lært í skúlanum,

men er ein partur av mentan okkara. Miðlar okkara bera okkum óviðgjørð dansk tíðindi og mentan, sjónvarpið er triggjar fjórðingar danskt, lýsingarnar eru hálvdanskar, vit lesa dansk vikublað og danskar bókur, fátan okkara av veruleikanum fer oftast ein umveg um dansk eygu, tað er hetta, ið er vandamálið. Samanborið við hesa ávirkan hevur tað litlan og ongan tyding, nær vit fara at læra danskt, av áhuga er kanska heldur, hvussu vit læra danskt, at danskt er tað málið, ið vit nýta, tá ið vit viðgera nútíðina og nútíðarsamfelag okkara. Føroyskt verður nýtt at viðgera farna samfelag okkara. Skal føroyskt yvirleva, so er neyðugt, at tað verður nýtt í øllum livsins viðurskiptum. Tað er eyðvitað, at vit av eyðsýndum orsökum mugu læra eitt annað mál, um vit ikki skulu avbyrgja okkum. Um tað er neyðugt, skulu vit yvirleva sum tjóð og við medvitinum um at vera føroyingar. So kunnu vit altíð kjakast um virðið av tí at vera føroyingur.

Vandamálið føroyskt

Vandamálið hjá okkum tykist mær ikki vera danskt, men føroyskt.

Eg nevndi fyrr, at merkisarin eru so mong. Í 1988 vóru 20 ár liðin síðani sonevnda ungdomsuppreisturin á meginlandinum. Kanska hetta hugsunarskiptið ikki hevði so stórt beinleiðis árin á okkum, men óbeinleiðis hevur tað havt árin og har just á ta trongstöðu, vit eru í, har mangir føroyskt-lærarar, kanska fremst við hægri skúlarnar, kenna seg hótta av danskum. At næmingarnir halda danskt vera meira spennandi enn fø-

»Vandamálið hjá okkum tykist mær ikki vera danskt men føroyskt«

Rógvi Thomsen
í Norðurlandahúsinum í jan. 1989

royskt. Eitt av eyðkennunum fyri hugbroytingina, ið fór fram í Danmark aftan á 1968, var at innihaldið í frálærurni í danskum varð broytt. Frá at vera rein háborgarlig bókmentafálara, varð danskt gjørt til lærigrein, ið skuldi kunna taka øll livsins viðurskipti upp, viðkað varð um sjálvan karmen um lærigreinina dan.kt. Í Føroyum hava vit varðveitt føroyskt sum málæru og eintátt-ada bókmentafálara. Í hesum stríði fer føroyskt at vera við undirlutan, um tey ungu, um danskt, fáa tey amboð, i hendi, ið tey hava bruk fyri, til at viðgera nútíðarveruleika okkara. At hesi amboð so aftur eru sprottin úr eini fremmandari mentan, ger ikki skaðan minni. Tað er ongin loysn at seta tímatalið í danskum niður og víðka um tímatalið í føroyskum, um vit ikki samstundis broyta innihaldið í føroyskum. Ein tilik formell loysn, við sama innihaldi sum nú, fer at drepa seinasta neistan av áhuga fyri føroyskum.

Allar læribókur á føroyskum

At næmingarnir harumframt nema sær kunneleika til flest øll livsins viðurskipti, eisini í øllum hinum lærigreinum, um danskar læribókur, eigur bert at siga okkum, at um so er, at vit veruliga meina tað, at vit ætla at varðveita mentan okkara, so slepst ikki undan, at allar læribókur verða á føroyskum. Onkur kundi nú spurt: hvi hevur tað tilkan tyding við læribókum. Eru ikki aðrir partar av mentan okkara eins tydingarmiklir? Sjálvandi eru teir tað, men kortini hevur fábókin stóran tyding, og skal eg stutt lýsa hana í mun til skaldsøguna.

Tann skilmarking, ið er millum fagrar bókmentir og fábókmentir, er í mentunarlíggum samanhangi ikki heppin, tí eins gevandi ein fagurbók kann vera á móðurmálinum, eins stóran mentunarlíggan tyding hevur tað, at øll livsins viðurskipti verða lýst á móðurmálinum hjá einum fólki,

Ein bráðfingisloysn upp á tørvin á undirvísingartilfari er í t.d. eitt tiggjuaraskeið at givið umleið 20% av lærarum okkara farloyvi við lön, at gera undirvísingartilfar. Hetta hevði kostað 20 mill. kr. um árið og er tað smápengar í mun til alt tað, sum fer fyri skeytið, tí landsstyri veðheldur fyri «spekulationsprojektum». Vinningurin hevði komið ríkiliga innaftur við vælutbunum ættarlíðum, ið voru útbúgvn av áhugaðum lærarum, við hóskeiligum undirvísingartilfari

og hetta er oftani í tí, sum nevnt verður fábókur. Talan er bert um tvey ymisk slag av mentunarbókum, ið stuðla upp undir hvønn annan. Skaldsøgan er «oftani» gevandi, har fært tú eina lýsing av veruleikafatan rithøvundins, meðan fábókin ofta skal royna at lýsa veruleikan. At hetta ofta eisini gerst fiktión er onnur sæk. Men tá ið hugsað verður um, t.d. í sambandi við skaldskap, at einasti skaldskapur mong fólk lesa, kanska verður línin í sambandi við skulagongd teirra, so er eyðsýnt, hvønn tyding læribókurnar hava. Sama ger seg galdandi, tá ið hugsað verður um tær meira eksaktu lærigreinarnar, at oftast er tann einasti og grundleggjandi vitanin fólk fáa tann, tey fáa í skúlanum.

Hugsu bert um, hvussu nógv t.d. verða ávirkað av eini stóðfrøðisrøð, sum fleiri árgangir skulu igjøgnum.

Útgangur

Men hvussu ber tað so til,

»Føroyskt verður nýtt at viðgera farna samfelag okkara. Skal føroyskt yvirleva, so er neyðugt, at tað verður nýtt í øllum livsins viðurskiptum«

Rógvi Thomsen
í Norðurlandahúsinum í jan. 1989